

Ячменьова В.М., Кузьмич В.О.

УДК 658+330.341.1

ОБГРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНКИ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ

Актуальність теми дослідження. Сучасне підприємство відходить від позицій отримання прибутку будь-якою ціною. В рамках інтеграції до європейської спільноти, українському підприємству необхідно оцінювати свою інноваційну діяльність з точки зору безпеки її впливу на зовнішні екстерналиї.

Інноваційна діяльність є важливою невід'ємною частиною роботи сучасного промислового підприємства і тому потребує такого ж контролю з боку держави, як і інші види діяльності підприємства. Однак у системі державного контролю та спостереження за діяльністю підприємства відсутні спеціалізовані служби, які б були наділені функцією контролю за таким важливим напрямком діяльності підприємства як інноваційна. В умовах ринкової економіки це призводить до численних перекосів впливу інноваційної діяльності підприємства на навколишнє середовище і, як наслідок, дисгармонії у всій системі інноваційного розвитку України. У зв'язку з цим перед Україною постає завдання створення ефективної системи регулювання інноваційної діяльності підприємства. Основою для такої системи повинна стати методика оцінки рівня інноваційності підприємства.

Таким чином, існує проблема вибору ефективного інструментарію розробки і впровадження методики оцінки рівня інноваційності діяльності на підприємстві, оцінювання впливу інноваційної діяльності на зовнішнє середовище, вибору стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку на основі управління наслідками інновацій. Вирішення цих проблем дозволить оперативно визначити внутрішні можливості інноваційної діяльності, підвищити ефективність управлінських рішень та підвищити конкурентоспроможність підприємств.

Ступінь наукової дослідженості. Аналіз різноманітних вітчизняних і зарубіжних літературних джерел дозволяє зазначити, що на сучасному етапі поки не закладений теоретичний фундамент аналізу рівня інноваційності діяльності підприємства. Дослідженню поняття інноваційності присвячені роботи Г.А. Хацкевича [14], Б.Д. Бабаєва [16], В.М. Шувалова [23], Ж.М. Аксьонової [15], С.Р. Яголкового [24], Л.Р. Батукової [17]. Зарубіжні вчені, які розглядали інноваційність як один з найважливіших факторів конкурентоспроможності промислового підприємства – Санто Б. [10], Аакер Д. [2], Портер М. [21], Твісс Б. [11] та ін. Про проблеми співвідношення шкоди і користі інновацій писали такі вчені як Є. В. Шимко, Є.А. Підгора, В.Г. Мазниченко, А.І. Орлов [9], Н.Ф. Сайфуллін, В.Г. Садков, Г.А. Богма [13]. Такі вчені як, О.С. Кузьмін [6], Г.А. Хацкевич [13], О.Н. Шешегов, О.В. Длугопольський, Н.С. Мельников, П.О. Белов [7] розглядали вплив інноваційності діяльності підприємства на окремі процеси всередині підприємства (технологічні, виробничі). Незважаючи на значну кількість робіт, в економічній літературі недостатньо висвітлено особливості вибору ефективної стратегії інноваційного розвитку підприємства з урахуванням комплексної оцінки рівня інноваційності його діяльності. Ця область не отримала гідного висвітлення у вітчизняній економічній літературі і має певну новизну. Все це стало підставою для вибору напрямку дослідження, визначення цілей і завдань дослідження.

Мета дослідження полягає у розробці системи показників оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства.

Для досягнення мети дослідження вирішено такі основні **завдання**:

- досліджено передумови оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства;
- проведено морфологічний аналіз поняття «інноваційність»;
- виявлено характеристики інноваційності діяльності підприємства;
- здійснено вибір і обґрунтування інструментарію оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства;

Виклад основного матеріалу. Говорячи про передумови оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства слід зазначити, що характер і вираженість наслідків інновацій залежить від групи, до якої вони належать.

У групі технічних інновацій виділяються інновації у виробничому процесі (технічні) і продуктиві. У деяких випадках інновації в продуктах можуть виявитися неможливими без змін в існуючих методах виробництва, що ж стосується інновацій у виробничому процесі, то вони можуть примушувати до змін у структурі виробництва. Більше того, у багатьох галузях промисловості, наприклад, в металургії, хімічній промисловості просто важко знайти такі зміни в процесах, що не викликали б зміни продуктів.

Технічні інновації не виникають у відриві від інших процесів у соціальному житті підприємств. Їх звичайно супроводжують зміни в організації і управлінні, екології, в області професійного навчання працівників, безпеки і гігієни праці, агрономії, мотиваційній системі працівників і т.д. Не можна впровадити інновації в області технічних умов, інструментів, технології без врахування фізичних і соціально-психологічних якостей працівників, тому що це не тільки не веде до досягнення намічених соціально-виробничих цілей, але і заздалегідь приречено на невдачу.

Організаційні інновації на підприємстві ми визначаємо як організаційні удосконалення його функціонування в цілому, а також організаційне удосконалювання окремих ділянок виробництва з метою одержання відповідних економічних результатів. Організаційні інновації спрямовані на залучення резервів, що існують у робочому часі людей і машин, у темпі їхньої роботи, а також у матеріальному забезпеченні. Атрибутом організаційних інновацій крім економічних і соціальних аспектів є гуманізація будь-якої людської діяльності. Зростання продуктивності праці, що досягається в результаті удосконалення організації праці, виробництва і керування, знижує фізичні і психічні навантаження на працівників.

З позиції підприємства економічні наслідки інновацій - це ризик, вихід якого прорахувати складно, бо для оцінки інновацій необхідний результат. До того ж введення інновацій може відбитися на соціальних змінах в суспільстві і на екологічному стані. Тому підприємства повинні брати до уваги наслідки здійснюваних інновацій (рис. 1). Необхідно не тільки визначати ефективність використання даного продукту для економічного виробництва, але і значною мірою враховувати такі фактори, як соціальний та екологічний розвиток суспільства.

Однак у першу чергу необхідно звернути увагу на сприйняття суспільством нововведення, на те, як воно позначиться на житті людей. Цілком може бути, що деякі нововведення, що порушують постійний уклад життя, не сприймуться суспільством взагалі і тим самим викличуть занепокоєння і утворять проблеми щодо використання самого продукту. Тому при розробці нового продукту потрібно прогнозувати і враховувати у подальшому можливі соціальні наслідки.

Рис. 1. Дерево наслідків.

На сьогоднішній день важко сказати що більше загрожує екології: надлишок інновацій чи їх нестача. На це впливає величезна кількість факторів, і одним з важливих є розробка нових технологій. Як відомо, даний процес вимагає не тільки чималих фінансових вкладень, але й інших ресурсів, у тому числі природних. Ступінь використання природних ресурсів специфічний для кожної інноваційної області. І навіть на розробку природоохоронних інноваційних технологій використання ресурсів природи задіяно в тій чи іншій мірі.

Проведений нами морфологічний аналіз поняття «інноваційність» методом визначення понять у межах ключових слів, дає змогу зробити висновок, що на сьогоднішній день в науці не склалося чітко означеного поняття інноваційності. Різними вченими воно розглядається як результат, процес, здатність, властивість, система (табл. 1).

Таблиця 1. Морфологічний аналіз поняття «інноваційність».

Ключові слова	Сутність поняття «інноваційність»
Результат	переходу на інтенсивний шлях розширеного відтворення з розгортанням інноваційної діяльності на основі освоєння новітніх досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують відчутні конкурентні переваги у світовому масштабі [9] зміцнення економічної самостійності і конкурентних ринкових позицій підприємства, який відображає здатність підприємства до інноваційних рішень [13]
Процес	впровадження нових винаходів та раціоналізації вже в сформовану систему, або створення такої системи наново [19] постійного відстеження нових можливостей поліпшення роботи організації (комерційної, державної, благодійної, морально-етичної) [17] який складається з постійного глибокого аналізу зовнішньої та внутрішньої ситуації, що змінюється, накопичення та активного обміну знаннями, способу прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень, впровадження змін, оцінки результатів та постійного навчання [18] створення нових знань, які допомагають руйнувати обмеження в досягненні цілей, шляхом занурення в поле нових проблем, що вимагають нетрадиційних підходів, нестандартних рішень, вміння побачити у звичних процесах нові можливості розвитку [21]
Здатність	Здатність суб'єкта черпати ідеї ззовні системи і привносити їх всередину її, а також вміння представляти ці ідеї [1] суб'єкта знаходити, отримувати, адаптувати, впроваджувати та поширювати нові ідеї [23] створювати нові продукти й освоювати нові технології, що є головною запорукою конкурентоспроможності фірми [20] постійного вдосконалення товару і його доставки покупцям з метою посилення пропозиції цінності і точки відмінності [2] виробляти і реалізовувати продукти і послуги переважно інноваційного властивості за допомогою, підтримуваної на

ОБҐРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНКИ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ

Ключові слова	Сутність поняття «інноваційність»
	сучасному науковому рівні технологічної бази при сукупності факторів і умов, що дозволяють забезпечувати інноваційність товарів, і сукупності технологій їх створення на постійній основі відтворення [14]
	внутрішньоорганізаційних процесів перебудови оновлюватися за критеріями: ритмічність, технологічність, мінімальна собівартість [22]
Властивість	властивість продукту, який через ринок присвоюється суспільством (акцент на науково-технічну новизну) [16]
	суспільно корисного продукту володіти одночасно науково-технічною новизною і ринковою затребуваністю [10]
Система	об'єктивно утворених економічних відносин з приводу створення та тиражування нововведень, які характеризуються тим, що в ході подолання інерційності розвитку виникають нові сфери діяльності та різноманітні вигоди, що перекривають ті втрати, які пов'язані з суперечливим ходом науково-технічного прогресу [15]

Жодна точка зору розуміння сутності даного поняття не є прийнятною для нас з позиції досягнення обраної мети. Тому у рамках нашого дослідження інноваційність розумітиметься як характеристика, яка відображає помірну активність інноваційної діяльності підприємства, забезпечує надійність роботи його систем та підсистем, не суперечить гуманізації та соціалізації суспільства, підвищує ринкову цінність підприємства на перспективу і не порушує екологічної рівноваги з навколишнім середовищем. Таким чином, можна виділити ряд характеристик, які більш повно відбивають сутність інноваційності. Ними є: активність, надійність, гуманізація та соціалізація суспільства, ринкова цінність, екологічність. Оскільки показник оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства є інтегрованим як за своєю суттю, так і за процедурою його визначення, то процедура інтегрування даного показника в подальшому будуватиметься з використанням методу нечіткої логіки. Цей метод дозволить на належному рівні забезпечити такі необхідні принципи інтегральної характеристики як: релевантність; доступність для сприйняття; обґрунтованість та легкість в інтерпретації; спроможність до адаптації в нових ситуаціях в нових умовах невизначеності; масштабність та динамічність; достовірність; економічність.

Система показників, що відображає кожен з означених вище факторів, наведені у табл. 2.

При формуванні цієї системи брались до уваги основні принципи використання математичного інструментарію методу нечіткої логіки:

- 1) пріоритет у виборі визначальних показників для оцінки інноваційності завжди на боці підприємства;
- 2) характеристика будь-якого рівня узагальнення або інтеграції, окрім найнижчого рівня (вхідної інформації), зумовлюється показниками попереднього ієрархічного рівня;
- 3) всі різномісні показники першого рівня мають бути переведені до єдиної розмірності (тобто зіставності);
- 4) виключення дублюючих показників однієї і тієї ж характеристики.

Таблиця 2. Характеристики та показники оцінювання рівня інноваційності діяльності промислового підприємства.

Характеристика		Показник
Ринкова цінність		Науково-технічний потенціал
		Компетенція персоналу
		Ефективність менеджменту
Екологічність		Рівень безпеки продукції
		Обсяг понадлімітних викидів (скидів, розміщення відходів) виробництва
		Наявність ресурсо- та енергозберігаючих технологій (рівень модернізації)
		Наявність природоохоронних заходів
		Рівень професійної захворюваності
Активність	Ділова	Рівень впровадження новітніх технологій
		Рівень впровадження новітніх методів організації праці
	Імідж	Частка виконаних НДДКР
		Рівень впізнаваності товарів
Надійність	Фінансова	Частка ринку
		Рівень самофінансування інноваційної діяльності
	Виробнича	Рівень заборгованості
		Рентабельність виробництва інноваційної продукції
		Частка виробництва інноваційної продукції у загальному об'ємі виробництва
Гуманізація та соціалізація суспільства		Наявність соціального пакета, страхування
		Упевненість у зайнятості на перспективу
		Імідж займаної посади
		Схильність до сприйняття інноваційної продукції

Розглянемо докладніше сутність кожної характеристики.

Ринкова цінність відображає авторитетність підприємства у зовнішньому середовищі за рахунок наукового потенціалу, компетенції персоналу, а також ефективності менеджменту.

Ступінь екологічності свідчитиме про те, на скільки шкідливими є наслідки інноваційної діяльності для навколишнього середовища і на скільки підприємство здатне забезпечити його захист від цих наслідків.

Характеристика активності ділиться на дві складові: ділову активність та імідж. У даному випадку ступінь активізації буде показувати наскільки розвинена інноваційна діяльність на підприємстві і наскільки воно прагне до нововведень. В той же час, важливо, щоб активність підприємства забезпечувалась як з боку постачальників, так і з боку споживача. Якщо ж вони не готові до цього, то виникають бар'єри, які

підприємству усунути самотужки дуже важко, особливо у напрямку реалізації продукції кінцевому споживачеві.

Надійність як одна з характеристик інноваційної діяльності відображає здатність підприємства виконувати свої виробничі та фінансові функції.

Інноваційна діяльність підприємства не повинна суперечити гуманізації та соціалізації суспільства. Включення даного фактору у систему показників оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства дозволяє забезпечити комплексність побудованої моделі. Адже очікувати лише економічних вигод від інноваційної діяльності не є правильним, тому що кінцева мета інноваційної діяльності – розвиток суспільства, задоволення його потреб. А в сучасних умовах ринкових відносин далеко не кожна особистість здатна самореалізуватися, розкрити свій потенціал, адже інтенсифікація і надмірна активізація інноваційної діяльності підприємства перешкоджає своєчасній адаптації та пристосуванню людини до системних нововведень. Це пов'язано з нерозумінням сутності інновації або усвідомленням обмеженості своїх можливостей. Значення даної характеристики отримується на підставі експертних оцінок таких якісних показників як наявність соціального пакета, страховки, упевненість у зайнятості на перспективу, імідж посади, що обіймається, схильність до сприйняття інноваційної продукції.

Висновки. У сучасних умовах ринкових відносин та завдяки обраному урядом курсу, орієнтованому на шлях інноваційної економіки постає проблема утворення ефективного інструменту регулювання рівня інноваційності діяльності промислових підприємств. Ним повинна стати комплексна методика оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства. Недостатність висвітлення пов'язаних з цією проблемою питань, зумовила необхідність формулювання власного поняття інноваційності, яке враховує всебічний взаємозв'язок причин та наслідків здійснення інноваційної діяльності. На основі цього було вибрано інструментарій для розробки методики оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства – метод нечіткої логіки. З урахуванням основних принципів використання математичного інструментарію методу нечіткої логіки необхідно розробити систему показників оцінки рівня інноваційності діяльності промислового підприємства, що буде зроблено у подальшому дослідженні.

Таким чином, нами сформульовані засади для подальших напрямів роботи щодо розробки методики оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства, якими є моделювання оцінки рівня інноваційності діяльності підприємства та її апробація у реальних умовах функціонування промислового підприємства.

Джерела та література:

1. Grewal R. The Role of the Social-Identity Function of Attitudes in Consumer Innovativeness and Opinion Leadership / R. Grewal, R. Mehta, F. R. Kardes // *Journal of Economic Psychology*. – 2000. – № 21. – С. 52.
2. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Д. Аакер; пер. с англ. под ред. С. Г. Божук. – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – С 282.
3. Инновационный менеджмент : учеб. для вузов / С. Д. Ильенкова, Л. М. Гохберг, С. Ю. Ягудин и др.; под. ред. проф. С. Д. Ильенковой. – М.: Банки и биржи; ЮНИТИ, 1997. – 327 с.
4. Основы инновационного менеджмента: Теория и практика : учеб. пособие / под. ред: П. Н. Завлина и др. – М.: Экономика, 2004. – 548 с.
5. Ковалев Г. Д. Основы инновационного менеджмента : учеб. для вузов / под ред. проф. В. А. Швандара. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 208 с.
6. Кузьмін О. Є. Методологічні підходи до оцінювання інноваційності технологічних процесів машинобудівних підприємств / О. Є. Кузьмін, В. Й. Жежуха // *Економіка та держава*. – 2009. – № 6. – С. 24-29.
7. Белов П. А. Особенности формирования и функционирования механизма инновационной деятельности на промышленном предприятии / П. А. Белов // *Вестник Костромского гос. ун-та им. Н. А. Некрасова*. – Кострома: Костромской гос. ун-т им. Н. А. Некрасова, 2005. – Спец. вып. № 2.
8. Леоненков А. В. Нечеткое моделирование в среде MATLAB и fuzzyTECH / А. В. Леоненков. – СПб.: БХВ-Петербург, 2005. – 736 с.: ил.
9. Орлов А. И. Менеджмент : учеб. / А. И. Орлов. – М.: Изумруд, 2003. – 298 с.
10. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; [пер. с венг.]. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.
11. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М.: Экономика, 1989. – С. 11.
12. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент : учеб. для вузов / Р. А. Фатхутдинов. – 5-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 448 с.
13. Садков В. Г. Управление инновационной деятельностью в регионах и совершенствование ее информационно-статистического обеспечения / В. Г. Садков, Н. Е. Богма // *Управление общественными и экономическими системами*. – 2010. – № 2.
14. Хацкевич Г. А. Инновационность предприятия: критерии и подходы к измерению / Г. А. Хацкевич // *Теоретичні та прикладні питання економіки*. – 2011. – № 24. – С. 95-102.
15. Аксенова Ж. Н. Инновационность экономики региона как предпосылка перехода к новому типу развития : [Электронный ресурс] / Ж. Н. Аксенова. – Режим доступа : <http://www.lib.tusur.ru/>
16. Бабаев Б. Д. Инновационность: факторы торможения : [Электронный ресурс] / Б. Д. Бабаев. – Режим доступа : <http://newpoliteconomy.org/publications/articles/169.pdf>
17. Батукова Л. Р. Инновационность, как важнейшая социально-экономическая категория : [Электронный ресурс] / Л. Р. Батукова. – Режим доступа : <http://econference.ru/blog/conf06/216.html>
18. Инновация : [Электронный ресурс] // Википедия. – Режим доступа :

- <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F>
19. Информационный портал фармацевтических компаний : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.farmak.ua/ru/about/corporate/>
 20. Инновационность и оригинальность – новостной блог, нацеленный на развитие и продвижение архитектуры, дизайна и строительства : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://archidesignfrom.ru/1742-6-innovacionnost-i-originalnost.html>
 21. Портер Майкл. "Diamond concept" : [Электронный ресурс] / Портер Майкл. – Режим доступа : http://cryptograd.ru/asteo/kazancev_osnovy_innovacionnogo_menedzhmenta_2004_20.html
 22. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : [Електронний ресурс] : підруч. / З. Є. Шершньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с. – Режим доступу : http://buklib.net/component/option.com_jbook/task.view/Itemid.36/catid.184/id.7983/
 23. Шувалов В. Н. Влияние инновационной активности на повышение конкурентоспособности предприятия : [Электронный ресурс] / В. Н. Шувалов // Российское предпринимательство. – 2004. – № 10. – Режим доступа : <http://creativeconomy.ru/articles/6759/>
 24. Яголковский С. Р. Психологические детерминанты успешности инновационной деятельности : [Электронный ресурс] / С. Р. Яголковский. – Режим доступа : <http://www.slidefinder.net/presentation2010/20537650>

Ячменева В.М., Мельникова О.В.

УДК 311.42

ОСОБЕННОСТИ РЫНКА ТРУДА АР КРЫМ В СООТВЕТСТВИИ С ТЕНДЕНЦИЯМИ И ПРОГНОЗАМИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Актуальность. Рынок труда - наиболее сложный и динамичный элемент рыночной экономики. Как часть национальной экономики, он имеет ряд особенностей и проблем. Одной из наиболее актуальных и малоисследованных на сегодня является проблема количественного и качественного несоответствия рабочей силы, предлагаемой на рынке труда, требованиям, выдвигаемым работодателями. В последние годы наблюдается, с одной стороны, дефицит в работниках определенных профессий, специальностей и квалификаций, а с другой стороны, отмечается появление на рынке труда невостребованных работников. Возникает парадокс – одновременно рынок труда ощущает и излишки и дефицит рабочей силы.

Одной из причин такого дисбаланса является отсутствие полной и достоверной информации о численности, качестве и составе рабочей силы, необходимой для осуществления экономической деятельности страны и регионов в настоящее время и в будущем. Такая информация нужна для учета реальных потребностей рынка труда при планировании объемов подготовки специалистов по тем или иным профессиям и специальностям, а также, при необходимости, для привлечения квалифицированных кадров из других регионов (стран).

Анализ публикаций. Теория рынка труда получила широкое распространение в работах зарубежных ученых: Д. Кейнса [8], К. Макконелла [10], К. Даффи [19], Р. Эренберга [18], большое внимание проблемам занятости и социально-экономического развития в своих трудах уделяли Д. Богиня [2], О. Башина [1], А. Колот [9], В. Брич [3] и др. В последние годы стали появляться работы, посвященные профессиональному дисбалансу на рынке труда (М.Савина [14], А.Московская [12], Т.Филиппович [17]), однако они основываются, как правило, на социологических опросах либо экспертных оценках и недостаточно раскрывают поставленные вопросы в рамках нашей темы.

Целью данной работы является выявление особенностей рынка труда АР Крым в соответствии с тенденциями и прогнозами социально-экономического развития региональной экономики.

Для достижения поставленной цели в ходе исследования были решены следующие задачи:

1. Проанализированы показатели социально-экономического развития АРК за 2005-2010 годы.
2. Представлены существующие прогнозы социально-экономического развития АРК.
3. Выявлены особенности рынка труда АРК.

Изложение основного материала. Парадокс, о котором мы упоминали в актуальности, можно представить в виде рисунка 1.

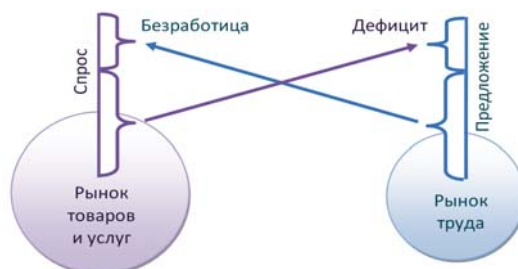

Рис. 1. Несоответствие качества рабочей силы требованиям работодателей.